

כתיב [מלכים א, ח]: "ויביאו הכהנים [בימי שלמה] את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קודש הקדשים ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר ולא יראו החוצה":

"ויאריכו הבדים", יכול לא יהיו נוגעין הבדים בפרוכת שהיתה כנגדם בפתח בית קדשי הקדשים —

תלמוד לומר "ויראו ראשי הבדים".

אי "ויראו" יכול יהו נראים ממש, והיו מקרעין חורים בפרוכת ויוצאים לחוץ?

תלמוד לומר: "לא יראו החוצה" —

הא כיצד יתקיימו שני מקראות אלו?

דוחקין וכולטין בפרוכת, ודומין כמין שני צא-ב רדי אשה; (1) שנאמר [שיר א יג]:

"צרור המור דודי לי, בין שדי ילין", השכינה שורה בין שני הבדים שהם כשדי אשה. (2)

ועדיין צריך לפרש כדי לקיים את ההוכחה

נתון לארכו של בית, הוין מהארון שארכו היה נתון לרחבו של בית, וכך היה מונח וכך היו בדיו מונחין, מפרש לה ואזיל.

שואלת הגמרא: מאי קאמר "וכך היה מונח, וכך היו בדיו מונחין"?

ומפרשינן דהכי קאמר: בהכרח שכך היה מונח [ארכו לרחבו של בית מן הצפון לדרום], מדכך מן המזרח למערב היו בדיו שהיו לרחבו של ארון — כפי שמוכיחה את כל זה הגמרא בהמשך הענין — מונחין, כלומר, בהכרח שארכו של ארון מונח מן הצפון לדרום, שהרי בדיו שהיו ברחבו עומדים מן המזרח למערב.

שואלת הגמרא: ובדיו — שהיו עומדים מן המזרח למערב — מנלן?

ומפרשינן: מהא דתניא:

במשכן שעשה משה היתה פרוכת מבדילה בין הקודש ובין קודש הקדשים; ואילו בבית המקדש הראשון היה קיר הנקרא "אמה טרקסין" מבדיל ביניהם; ומכל מקום היה בפתח הכניסה לקודש הקדשים פרוכת שהונחה שם לצניעות.

ב] בעו רבי יצחק אליביה; [ומן התימא שלא הזכיר שדברי רבי בענין הלבונה נאמר].

1. לחיבתן של ישראל, תוספות.

2. א. הפסוק הקודם לפסוק זה הוא: "עד שהמלך במסבו, נרדי נתן ריחו", היינו: בעוד המלך על השולחן במסיבת חופתו, הרי אני כנסת ישראל הבאשתי, והכוונה לחטא העגל בעוד שהשכינה שוה בהר סיני; ומוסיף הכתוב

ואומר "צרור המור דודי לי", דודי — היא השכינה — נעשה לי כמי שיש לו צרור המור בחיקו, ואומר לו: הרי לך צרור זה שיתן ריח טוב מן הראשון שאיבדת, כך הקב"ה נתרצה לישראל על מעשה העגל, ואמר להם לישראל: התנדבו למשכן ויבוא זהב המשכן ויפר על העגל, ו"בין שדי ילין", אף על פי שמעלתי בו אמר לשכון שם בין שני בדי הארון. ב. כתבו התוספות: מעשה נס היה, שהרי בית קדשי הקדשים היה עשרים אמה על עשרים

אלא רחבו של ארון שהוא אמה וחצי בלבד, זה הרי אי אפשר, כי:

תרי גברי — נושאי הארון שהיו עומדים בין הבדים — **באמתא ופלגא לא מסתני להו** [אין שני אנשים יכולים ללכת כשהם צפופים במרווח צר של אמה וחצי].

ומנא לן דבארבעה הוו דרו להו, [וזה מנין לך שארבעה אנשים — שני אנשים מכל צד של הארון — היו נושאים את הארון], והרי שמא מכל צד לא היה אלא אדם אחד שהיה מהלך בין הבדים ומחזיק בשני בדיו, ונושא, ודי לו באמה וחצי!?

ומפרשינן: משום **דכתיב** [במדבר י כא] בסדר המסע: "ונסעו הקהתים נושאי המקדש [הוא הארון] והקימו [בני גרשון ובני מררי שהקדימו לפניהם] את המשכן עד בואם [של הקהתים]":

"ונסעו הקהתים": הרי תרי.

"נושאי המקדש": נמו תרי אחרים, הרי ארבעה.⁽³⁾

שהארון היה מונח לארכו של בית מן הצפון לדרום; כי אכן מוכרח שהיו בדי הארון מונחים מן המזרח למערב, ממה שהיו בולטים קצותיהם בפרוכת, אך מכל מקום:

ומנלן דבדיו — שהיו מן המזרח למערב, כאשר הוכחנו — **לפותיא דארון הוו יתבי**, **דילמא לארכו דארון הוו יתבי** [מנין שהבדים לרחבו של ארון היו נתונים — עד שאתה מוכיח מזה שרחבו של ארון מן המזרח למערב, וממילא ארכו לרחבו של בית מן הצפון לדרום — והרי שמא היו הבדים לאורך הארון, ונמצא, שאורך הארון היה מן המזרח למערב לארכו של בית!?

אורך הארון היה אמתיים וחצי, ורחבו אמה וחצי.

אמר תירץ רבי יהודה:

הניחא אם היו הבדים לרחבו של ארון, נמצא שאורך הארון — שהוא שתי אמות וחצי — מפריד בין בד לבד, ויש מקום לנושאי הארון לילך ביניהם; אבל אם היו הבדים לארכו של ארון ואין מפריד ביניהם

ב. ואם תאמר: סוף סוף מנין שבין הבדים היו מהלכים, שמא מחוצה להם, או אחד מבפנים ואחד מבחוץ, [שכך היה מסתבר, כדי שישא כל אחד בימינו]!?

וכתב בשפת אמת: אולי ידעו שדרך לשאת בפנים; וראה יד בנימין.

ג. משמע מכאן ש"נושאי המקדש" היינו הארון לבד, וכן הוא לשון הגמרא בשבועות טז ב על פסוק זה: "ההוא בארון כתיב"; אבל רש"י בחומש פירש: נושאי המקדש: נושאי דברים המקודשים, ובשבועות שם כתב: ההוא בארון כתיב, שהיו הקהתים נושאים את הארון

אמה, והארון באמצעו ואינו תופס מקום, ועדיין יש לו מכל ארבע רוחותיו עשר אמה מקום פנוי, [כמבואר כל זה במגילה י ב], ואם כן המרחק משפת הארון לפרוכת הוא עשר אמות, ואין הבדים ארוכים כל כך, אלא שהארכו הבדים על ידי נס, [וכן הוא לשון הכתוב "ויארכו הבדים"]; וראה מה שכתב בזה בתוספות יום טוב בבא בתרא פרק ב משנה ט, ובבבבכת הזבח כאן.

3. א. גירסת השיטה מקובצת אינה מובנת; וראה גירסת רש"י.

תנו רבנן: עשרה שולחנות עשה שלמה המלך נוסף על שולחנו של משה שעשה למשכן, (4) שנאמר [דברי הימים ב, ד] גבי פירוט מעשי המקדש:

"ויעש שולחנות עשרה וינח בהיכל, חמשה מימין וחמשה משמאל".

ומפרשין מה שאמר הכתוב "חמשה מימין וחמשה משמאל", ביחס למה הכתוב מדבר:

ואם תאמר: חמשה מימין הפתח שהיה באמצע צידו המזרחי של ההיכל, וחמשה משמאל הפתח, כך אי אפשר לומר, כי:

אם כן מצינו ששולחן בדרום, שהרי חמשת השולחנות שהיו משמאל הפתח המזרחי בדרום היו עומדים, ואילו התורה אמרה [שמות כו לה] גבי סדר הקמת המשכן: "והשולחן תתן על צלע צפון".

אלא ודאי שכל השולחנות היו מונחים בצפון ההיכל, וימין ושמאל אינו ביחס לפתח, אלא:

שולחנו של משה היה באמצע אותם עשר שולחנות, וביחס לשולחנו של משה אמר הכתוב שהיו: חמשה מימין של אותו שולחן וחמשה משמאלו, וכולם עומדים בצפון ההיכל.

תנו רבנן:

עשר מנורות עשה שלמה המלך מלבד

המנורה של משה שעשה למשכן, שנאמר [דברי הימים ב, ד] גבי פירוט מעשי המקדש:

"ויעש את מנורות הזהב עשר כמשפטם (5) [בתמונת מנורת משה]", ויתן בהיכל חמשה מימין וחמשה משמאל".

ומפרשין ימין ושמאל ביחס למי:

ואם תאמר: חמשה מימין [מצפון] הפתח, וחמשה משמאל [מדרום] הפתח, אם כן מצינו מנורה בצפון, שהרי חמשה היו עומדים בצפון, ואילו התורה אמרה [שמות כו לה] גבי סדר הקמת המשכן:

"ושמת את השולחן מחוץ לפרוכת, ואת המנורה נוכח השולחן על צלע המשכן תימנה [דרומה]".

אלא מנורה של משה היתה באמצע עשר השולחנות, וביחס אליה אמר הכתוב שהיו עשר המנורות: חמשה מימין וחמשה משמאלה.

ההיכל היה ארכו — מן המזרח למערב — ארבעים אמה, ורחבו — מן הצפון לדרום — עשרים אמה, ובית קדשי הקדשים היה ארכו ורחבו עשרים אמה

תני חדא [שנינו בבבלי אהת]:

אותם שולחנות ומנורות מחצי בית — מפרש לה ואזיל — ולפנים לצד בית קדשי הקדשים

מסדרים לחם הפנים, או על שולחנו של משה בלבד.

5. כן צריך לומר כאשר הוא בכתוב.

והשולחן והמנורה והמזבחות, שהם דברים המקודשים; וראה דברי התוספות המובאים על הגליון.

4. לקמן צט א נחלקו תנאים אם על כולם היו

היו כולם מונחין.

ומפרשינן: מאי טעמא דרבי הסובר: שולחן עומד מן המזרח למערב?

ותני הדיא [ואילו בברייתא אחרת שנינו]:

משום דגמר שולחן ממזרח:

אותם שולחנות ומנורות משליש הבית ולפנים, היו מונחין.

מה מנורה היתה עומדת מזרח ומערב, אף הני [אף אלו השולחנות] נמי מזרח ומערב.

ולא קשיא: כי לדעת כולם היו מונחים בעשרים האמות הפנימיות של ההיכל, אלא:

מוסיפה הגמרא לבאר:

מר — התנא של הברייתא השניה — קאחשיב — כשאמר "הבית" — בית קדשי הקדשים בהדי היכל שהיו כאחד ששים אמה, ושליש הבית הוא חצי ההיכל, דהיינו בעשרים האמה הפנימיות של ההיכל.

ומנורה גופה מנלן שהיתה עומדת מן המזרח למערב?

ואילו מר — התנא של הברייתא הראשונה — לא קאחשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל, וביחס להיכל לבדו אכן היו עומדים מחצי ההיכל ולפנים.⁽⁶⁾

מדכתיב בנר מערבי, כלומר, מאחר שאומר הכתוב — ויקרא כד — על נר אחד [כי בלשון יחיד מדבר הכתוב]: "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן ... להעלות נר תמיד. מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו אהרן מערב עד בוקר לפני ה' [סמוך לבית קדשי הקדשים שבמערב המקדש]", מכלל דכולהו שאר נרות לאו לפני ה' היו, אלא נר אחד מערבי בלבד היה שם —

תנו רבנן:

שולחנות שעשה שלמה מזרח ומערב [אורכן מן המזרח למערב, והיינו: ארכן לארכו של בית] היו מונחין, וכן היה מונח השולחן שעשה משה בין במשכן ובין במקדש.⁽⁷⁾ דברי רבי.

ואי סלקא דעתך: צפון ודרום היתה עומדת המנורה, הרי כולוהו נמי לפני ה' נינהו, שכל הנרות סמוכות במידה שוה לבית קדשי הקדשים שהיה במערב; אלא בהכרח שהיתה המנורה עומדת מן המזרח למערב, והנר הקיצוני שבמערב הוא הנר שעליו אומרת התורה "להעלות נר תמיד ... יערוך אותו ... לפני ה'".⁽⁸⁾

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: צפון ודרום היו מונחים, היינו: ארכם לרחבו של בית.

הכלים] אורכן לארכו של בית [מן המזרח למערב], כרבי.

6. במנחת חינוך [מצוה צו אות ז] תמה על לשונו של הרמב"ם [בית הבחירה ג יז], שכתב על השולחן והמנורה: "היו מונחין משליש ההיכל ולפנים", שהרי למבואר בסוגיא היו עומדים מחצי ההיכל ולפנים; ראה שם.

8. נתבאר על פי רש"י כאן. אבל רש"י בשבת כב ב פירש, ש"נר מערבי" הוא הנר השני ממזרח "דכתיב יערוך אותו לפני ה', צריך שיהא אחד חוצה לו, דאי לא, לא קרינן

7. כתבו התוספות: ומתניתין דתנן [על כל

מוסיפה הגמרא לפרש: **ורבי אלעזר ברבי שמעון** – הסובר שהשולחן היה עומד מן הצפון לדרום – **מאי טעמא?**

כי גמר שולחן מארון:

מה ארון צפון ודרום היה מונח, וכפי שנתבאר בעמוד א שהיה ארכו לרחבו של בית, אף הני נמי צפון ודרום היו מונחים.

ומקשינן: **ורבי** – הסובר: מזרח ומערב היו מונחים – **נמי ליגמר מארון** שהיה מונח מצפון לדרום?!

ומשנינן: **דנין חוץ מחוץ, ואין דנין חוץ מפנים**, יש להשוות את השולחן למנורה שהיו שניהם מחוץ לבית קדשי הקדשים, ולא להשוות את השולחן שהיה בחוץ, לארון שהיה בפנים בית קדשי הקדשים.

ורבי אלעזר ברבי שמעון – הסובר: צפון ודרום היו מונחים – **נמי ליגמר** שולחן **ממנורה** שהיא היתה עומדת מן המזרח למערב?!

ומשנינן: **אמר** לך רבי שמעון בן אלעזר: **מנורה גופה צפון ודרום** הוה מנחה, אף המנורה היתה מונחת מן הצפון לדרום, ודלא כרבי שהיתה מונחת מן המזרח למערב.

ומקשינן: **והכתיב** "להעלות נר תמיד ... **יערוך אותו אהרן**... (9) לפני ה'", והיינו שהיה נר אחד לפני ה' ולא האחרים, ואם כן בהכרח שמזרח ומערב היתה מונחת, וכהוכחת רבי?!

ומשנינן: לעולם צפון ודרום היתה מונחת, ואותו נר שהכתוב אומר עליו שהיה "לפני ה'" הוא נר האמצעי שפי פתילתו פונה כלפי המערב –

ודמצינן להו לשאר הנרות **אצודדי** כלפי הנר האמצעי [נוטות היו פי פתילות הנרות שמימין ושמאל אל הנר האמצעי].

דתניא: כתיב [במדבר ד ח]: "**אל מול פני המנורה** – משמע: הנר שהיה עומד על גוף המנורה ולא על הקנים שבצידו – **יאירו שבעת הנרות**", מלמד שהיו מצודדין שאר הנרות את **פניהם כלפי נר אמצעי**. (10)

אמר רבי נתן: **מכאן שאמצעי** הוא המשובח שבכולם, ונפקא מינה לשלשת הקרואים בשני וחמישי שקורין עשרה פסוקים, והיות והאמצעי הוא המשובח, מחלקים את הפסוקים: ארבעה לאמצעי, והשנים שלשה שלשה פסוקים. (11)

א. כבר נתבאר בברייתא לעיל, שהיו השולחנות בחציו הפנימי – מן המזרח

11. מתבאר מן הסוגיא, שהשולחן והמנורה היו עומדים באותה צורה; ואם כן תמוהים דברי הרמב"ם [בית הבחירה ג יב]: השולחן היה ארכו ... והיה מונח ארכו לאורך הבית ורחבו לרוחב הבית, וכן שאר כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית ... חוץ מן הארון שהיה ארכו לרוחב הבית, וכן נרות המנורה היו כנגד

ביה לפני ה', והכי אמרינן במנחות: דכתיב בנר מערבי לפני ה', מכלל דכולהו לאו לפני ה'; וכן היא שיטת התוספות כאן.

9. תיבת "ובניו" שנדפסה, אינה בכתוב.

10. במגילה כא ב: "כלפי נר מערבי, ונר מערבי כלפי שכניה".

ההיכל ממזרח למערב, כלומר, אף שודאי אי אפשר שלא יהיה ריוח מעט בין שולחן לשולחן "ותפשו" השולחנות מעט יותר מעשרים אמה, הרי יש לומר שאכן לא היה כל אורך השולחנות בחציו של ההיכל שהוא אורך עשרים אמות, אלא בלטו מעט לחציו החיצוני של ההיכל.

אלא למאן דאמר: צפון ודרום היו מונחים, וכל רוחב ההיכל מן הצפון לדרום אינו אלא עשרים אמות בצמצום, אם כן:

עשרה שולחנות בטור שארכו עשרים אמה, **בעשרים** אמות של רוחב ההיכל **היכי הו** **יתבי** [האיך היו יושבים], והרי אי אפשר שלא יהא ריוח מעט בין שולחן לשולחן, ותופש הטור מעט יותר מעשרים אמה! (13)

ותו תיקשי: אם תפש הטור את כל רוחב ההיכל, אם כן **כהנים** גדולים ביום הכפורים

למערב — של ההיכל; וחצי זה היה ארכו מן המזרח למערב עשרים אמות, ורחבו עשרים אמות שהוא רוחב ההיכל.

ב. כל שולחן היה ארכו כשולחנו של משה שהיה שתי אמות ארכו ואמה רחבו.

ג. השולחנות היו עומדים בטור ערפי, (12) דהיינו: ארכו של שולחן לאחר ארכו של השולחן שלפניו; וסברת הגמרא בקושייתה היא, שכל השולחנות היו עומדים בשורה אחת, ונמצא, שתפשו השולחנות עשרים אמה אורך.

ומקשינן: **בשלמא למאן דאמר מזרח ומערב** היו השולחנות מונחים —

היינו דהו יתיבי [ניחא שהיו יושבים] **עשרה** שולחנות — שאורך כל אחד שתי אמות — **בעשרים** אמות האורך של חצי

רוחב הבית בין הצפון והדרום, ותמה על זה הלחם משנה בהלכות תמידין ומוספין ה ד, ובנודע ביהודה תניינא אורה חיים סימן קכב, הובאו דבריהם במנחת חינוך מצוה צז סוף אות ז, וראה עוד בזבח תודה כאן; [ויש להעיר בלשון הרמב"ם, שהיה לו לומר "כל הכלים חוץ מהארון והמנורה", ומה הוא זה שכתב "וכן נרות המנורה"].

13. **כן פירש רש"י**; ולכאורה היה אפשר לפרש באופן אחר, והיינו, כי השולחן הלוא היה מצופה זהב, ועובי הציפוי היה חצי אצבע — כמו שהביא המנחת חינוך מצוה צז, הובא לעיל צו א בהערה 19 אות ג, ראה שם — ואם כן באמת היה אורך הטור יותר מעשרים אמה בעשרה אצבעות, והיינו דמקשינן: עשרה בעשרים היכי הו יתבי.

ומדלא פירש רש"י כן, מוכח כמו שצידד בקומץ המנחה שם, שלא היה השולחן מצופה מצידו, ובזה יישב את הסוגיא דלעיל צו א,

12. בגמרא לא נתבאר מה המקור להנחה זו, אך אפשר שהוא משום המבואר בהמשך הסוגיא — למסקנת הגמרא שהיו עומדים בשתי שורות — שבין כל שולחן לשולחן הסמוך לו מצידו, יש ליתן רוחב של שני אמות וחצי כדי שיהיה מקום למסדרים לעמוד שם.

12. בגמרא לא נתבאר מה המקור להנחה זו, אך אפשר שהוא משום המבואר בהמשך הסוגיא — למסקנת הגמרא שהיו עומדים בשתי שורות — שבין כל שולחן לשולחן הסמוך לו מצידו, יש ליתן רוחב של שני אמות וחצי כדי שיהיה מקום למסדרים לעמוד שם.

ולשון רש"י הוא: וקא סלקא דעתך ראשו של זה בצד ראשו של זה; וצריך לפרש את

אלא [בהכרח], **מי סברת** **חד דרא הוה**, **תרי דרי נינהו** [וכי סבור אתה שבשורה אחת ערפית היו מונחים כל עשר השולחנות, לא כן, אלא בשתי שורות ערפיות היו מונחים], ושולחנו של משה בין שתי השורות; וכן ניישב גם לדעת הסובר צפון ודרום היו מונחים, ויתיישב בפשיטות גם הקושיא מהכהנים כיצד היו מגיעים, כי מחלקן הדרומי היו באים; ואף שאר הקושיות מיושבות לפי זה, שהרי:

אין ארכה של כל שורה אלא עשר אמות, ואם כי היתה בהכרח בליטה מעטה לצד דרומי של ההיכל, כי הרי אי אפשר לצמצם שלא יהא ריוח בין השולחנות, מכל מקום בליטה קטנה כזו — שאינה יותר מטפח — לא איכפת לן שתהא לחציו הדרומי של ההיכל. (16)

והשתא מקשינן בהיפוך:

צט-א

א. במשנה לקמן צט ב מבואר, ששני כהנים היו מסדרים את לחם הפנים — מערכת לכל כהן — ושני כהנים מעברו השני של השולחן היו מסלקים את הלחם מהשולחן, והיו מעשיהם כאחת, אלו מושכים ואלו מסדרים.

שלא יהא ריוח בין השולחנות, אם כן נמצא שלא היו כל השולחנות בחציו הפנימי של ההיכל; כי היות וכל הריוח שנוסף אינו אלא מעט, יש לומר שלא דק, רש"י; ויתירה מזו מבואר בהמשך הסוגיא, שאף אם מכח ריוח זה יהיה מקצת מן השולחן הקיצוני בדרום, ושלא כמאמר הכתוב "והשולחן תתן על צלע צפון" — לית לן בה, כיון שאין ריוח זה עולה על טפח.

16. לשון רש"י הוא: בתרי דרי הווי יתבי:

שהם צריכים להכנס דרך ההיכל לבית קדשי הקדשים — (14) **היכי הווי עיילי** [האיך היו באים לשם], והרי רוחב כל ההיכל תפוש על ידי השולחנות, ולא נותר מקום למעבר הכהנים!?

ותו תיקשי: אם כן **מצינו המשנה שולחנות בדרום** ההיכל, והתורה אמרה "והשולחן תתן על צלע צפון"!?

ותו תיקשי: אם תפשו עשר השולחנות הנוספים של שלמה את כל רוחב ההיכל, אם כן **שלחן דמשה** — שהיה אמור להיות באמצע השולחנות, כמבואר לעיל — **היכא מנח ליה** [היכן היה מונח]!?

ומיישבת הגמרא את הקושיא בדרך תמיהה על הקושיא: והרי **למאן דאמר נמי מזרח ומערב** [והרי אף לדעת האומר שמן המזרח למערב היו מונחים], תיקשי קושיא זו האחרונה:

הרי תפשו השולחנות של שלמה את כל חציו הפנימי של ההיכל שהיה ארוך עשרים אמה, **ושולחן דמשה** שהיה אמור להיות ביניהם **היכא הוה מנח ליה** [היכן היה עומד שולחנו של משה]! (15)

ראה שם; וראה בהערות על המנ"ח הנדמ"ח שהביא כמה מקורות להנחה זו.

14. נתבאר על פי פירושו הראשון של רש"י; ובפירושו שני פירש את הקושיא ממסדרי ומסלקי הלחם שהיו נכנסים בשבת ועומדים משני צידי השולחן, כמבואר במשנה לקמן צט ב.

15. ומיהו לא תיקשי: כיון שאי אפשר לצמצם